कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको पठनबोध क्षमताको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत

स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपाली शिक्षा विषयको (नेपा. शि. ५९८)

पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

होमनाथ प्रधान

परीक्षा रो. नं. - २१४०२१६/०६८

क्याम्पस रोल नं. - २३२/०६६

त्रि. वि. दर्ता नं. - ९-२-१-११६०-२००५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

इन्द्रपुर - ४, मोरङ

२०६९/२०१२

सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय सुकुना बहुमुखी क्याम्पस नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर दोस्रो वर्षका छात्र होमनाथ प्रधानले नेपाली शिक्षा विषयको विशिष्टीकरणको नेपा.शि. ५९८ को आवश्यकता पूर्तिका निम्ति **कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म पूर्णतः सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६९/०६/१०

मेघनारायण श्रेष्ठ
उपप्रध्यापक
शोधनिर्देशक
नेपाली शिक्षा विभाग
सुकुना बहुमखी क्याम्पस
इन्द्रपुर, मोरङ

कृतज्ञताज्ञापन

शोधकार्य एक गहन र जटिल कार्य हो । शोधकार्य पूरा गर्नका लागि परिश्रम र धैर्यको आवश्यकता पर्ने कुरा अनुसन्धानका क्रममा महसुस गरेको छु । प्रस्तुत शोधपत्र **कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन** शीर्षक शोधपत्र अध्ययनका लागि मैले धेरै विद्वान्वर्गबाट पर्याप्त सहयोग पाएको छु । सर्वप्रथम त यस शोधपत्र तयारीको क्रममा अति व्यस्तताको समयमा पनि अमूल्य सहयोग दिई शोधपत्रको प्रारम्भदेखि हालसम्म उत्साहवर्द्धक प्रेरणा, कुशल निर्देशन तथा आवश्यक सुझावहरू दिनुहुने श्रद्धेय गुरु उप प्रा. मेघनारायण श्रेष्ठज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोध कार्यको शीर्षक चयन, सामग्री निर्माण आदिको क्रममा आवश्यक सुझाव र निर्देशन दिई सहयोग प्रदान गर्नुहुने सुकुना क्याम्पसका नेपाली विभाग प्रमुख उप प्रा. श्री अमृतप्रसाद आचार्यज्यूप्रति म आभारी छु यसरी नै यस अध्ययनलाई सफल पार्नको लागि विद्यालयको तथ्याङ्क उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने विद्यालय परिवारप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोत्रपत्र तयार गर्ने क्रममा जुनसुकै तह र तप्काबाट प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपले सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण गुरुजन, मित्रवर्ग तथा शुभेच्छुकहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दै शोधपत्रको निर्माणको निम्ति कम्प्युटर उपलब्ध गराउने विद्यालय श्री स्टार इङ्लिस सेकेन्डरी स्कुल, पाडाजुङ्गीलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । यो शोधकार्यको सामग्री सङ्कलनको क्रममा अहोरात्र खटी सहयोग गर्ने मेरी अर्धाङ्गिनी दुर्गा प्रधानप्रति म आभारी छु । यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा त्रुटि तथा कमीकमजोरीहरू मेरा आ□नै हुन् भन्ने कुरा विनम्रताका साथ स्वीकार गर्दछु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. शिक्षा शास्त्र सङ्काय सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, इन्द्रपुर मोरङमा प्रस्तुत गर्दछु ।

होमनाथ प्रधान
एम. एड. दोस्रो वर्ष
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
सुकुना बहुमुखी क्याम्पस

मिति : २०६९/ ६/१०

इन्द्रपुर - ४, मोरङ

शोधसार

शोधशीर्षक : कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन

शोधार्थी : होमनाथ प्रधान

शोधनिर्देशक : उप प्रा. मेघनारायण श्रेष्ठ

विभाग / क्याम्पस : नेपाली शिक्षा विभाग, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, इन्द्रपुर, मोरङ

शैक्षिक वर्ष : २०६६ /०६८

पृष्ठ सङ्ख्या :१०+४६+१५

अध्याय : पाँच

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत एम. एड. नपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि तयार पारिएको हो

यस अध्ययनको उद्देश्य कक्षा नौमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको अध्ययन गर्नु हो । यसअन्तर्गत झापा जिल्ला लखनपुर गा.वि.स. का निजी तथा सरकारी विद्यालयहरूमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लैङ्गिक, स्थानीयता, विद्यालयको प्रकृति, जातीयता र भाषिक पृष्ठभूमिको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रस्तुत शाधपत्रको लागि सामग्री सङ्कलन गर्ने क्रममा प्राथमिक स्रोतको रूपमा झापा जिल्ला लखनपुर गा.वि.स. वार्ड नं. १, ३ र ६ का दुईओटा सरकारी विद्यालयबाट ७५ जना र दुईओटा निजी विद्यालयबाट २० जना गरी जम्मा ९५ जना विद्यार्थीहरूलाई नमुनाका रूपमा लिइएको छ भने गौण सामग्रीका रूपमा सन्दर्भ पुस्तकहरू तथा विभिन्न लेख रचनाहरू रहेका छन् ।

पाँच अध्यायमा सङ्गठित प्रस्तुत शोधपत्रमा क्रमश शोध परिचय, व्याख्या तथा विश्लेषण, तुलनात्मक विश्लेषण, निष्कर्ष र सुझावहरूमा विभाजित छ ।

विषयसूची

शीर्षक

सिफारिसपत्र

स्वीकृतिपत्र

कृतज्ञताज्ञापन

विषयसूची

अध्याय एक	**१ - ७**
१.१. शीर्षक	२
१.२. शोधप्रयोजन	२
१३. समस्याकथन	२
१.४. शोधको उद्देश्य	२
१.५. पूर्वकार्यको अध्ययन	३
१.६. अध्ययनको क्षेत्र र सीमा	४
१.७. अध्ययनको औचित्य	५
१.८. भाषिक अनुसन्धान विधि	५
१.८.१. जनसङ्ख्या	६
१.८.२. प्रतिनिधि नमुना छनोट	६
१.८.३. सामग्री निर्माण	६
१.८.४. परीक्षा सञ्चालन	७
१.८.५. तथ्याङ्क सङ्कलन	७
९. शोध प्रतिवेदनको रुपरेखा	७
अध्याय दुई	**८-१८**
सैद्धान्तिक परिचय	**८**
२.१. बोध परिचय	८

२.२. बोधका प्रकार १०
२.२.१. श्रुतिबोध १०
२.२.२. पठनबोध १२
२.३. पठनबोधको महŒव १३
२.४. पठनबोधका चरणहरू १५
२.५. पठनबोधमा प्रभाव पार्ने तŒवहरू १६
२.५.१. सामग्री छनोट १७
२.५.२. विद्यार्थीहरूको शारीरिक एवम् संवेगात्मक अवस्था १७
२.५.३. वातावरण १७
२.५.४. अभ्यास १८

अध्याय तीन **१९-३१**
व्याख्या तथा विश्लेषण **१९**
३.१. समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति १९
३.१.१. प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति १९
३.१.२. मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति २०
३.२ समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २१
३.२.१. प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २२
३.२.२. मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २२
३.३ समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २२
३.३.१. प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २१
३.३.२. मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २३
३.३.३. समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तुलना २४

३.४. समग्र मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको समूहगत स्थिति २५

३.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको समूहगत दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २८

३.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको समूहगत अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति ३१

अध्याय चार **३४-३८**

तुलनात्मक विश्लेषण

४.१ विभिन्न समूहबीचमा पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक स्थिति ३४

४.१.१ स्थानीयताका आधारमा गाउँ र सहरबीच तुलना ३३

४.१.२ पठनबोध क्षमतामा लैङ्गिक आधारमा छात्र र छात्राबीचको तुलना ३५

४.१.३ पठनबोध क्षमतामा भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा नेपाली मातृभाषी नेपाली दोस्रो भाषीबीच तुलना ३६

४.१.४ पठनबोध क्षमतामा विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयबीच तुलना ३७

४.१.५ पठनबोध क्षमतामा जातीयताका आधारमा विभिन्न जातिबीच तुलना ३८

अध्याय पाँच **४१-४८**

निष्कर्ष तथा सुझावहरू

५.१ निष्कर्ष ४१

५.२ सुझावहरू ४४

५.३ शैक्षिक प्रयोजन ४५

५.४ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरू ४६

सन्दर्भसमग्री तथा ग्रन्थसूची ४७

परिशिष्ट ‘क’

तालिका सूची

३.१. समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति १९

३.१.१. प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति १९

३.१.२. मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको स्थिति २०

३.२ समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २१

३.२.१. प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २२

३.२.२. मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २२

३.३ समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २२

३.३.१. प्रतिशतका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २१

३.३.२. मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २३

३.३.३. समग्र विद्यार्थीहरूको दृष्टांश र अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको तुलना २४

३.४. समग्र मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको पठनबोध क्षमताको समूहगत स्थिति २५

३.५ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको समूहगत दृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति २८

३.६ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूको समूहगत अदृष्टांश पठनबोध क्षमताको स्थिति ३१

४.१ विभिन्न समूहबीचमा पठनबोध क्षमताको तुलनात्मक स्थिति ३४

४.१.१ स्थानीयताका आधारमा गाउँ र सहरबीच तुलना ३३

४.१.२ पठनबोध क्षमतामा लैङ्गिक आधारमा छात्र र छात्राबीचको तुलना ३५

४.१.३ पठनबोध क्षमतामा भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा नेपाली मातृभाषी नेपाली दोस्रो भाषीबीच तुलना ३६

४.१.४ पठनबोध क्षमतामा विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा संस्थागत र सामुदायिक विद्यालयबीच तुलना ३७
४.१.५ पठनबोध क्षमतामा जातीयताका आधारमा विभिन्न जातिबीच तुलना ३८

सङ्क्षिप्तरूप सूची

सङ्क्षिप्त सूची	पूर्ण रूप
अ. प्र.	अप्रकाशित
नेपा.	नेपाली
त्रि. वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
ने. बृ. स.	नेपाली बृहत शब्दकोश
ने. भा. शि. वि	नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
प्र. ने. श.	प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश
सम्पा.	सम्पादक